

dináta-rendszer egyaránt kellett a könyv megírásához. Nézzünk csak meg néhány fogalmat; haza, nacionalizmus, agresszió, alaptörvény, nemzet, humanizmus. Már világos, hogy mennyiféle értés és félreértés tapadt ezekhez. Lényegük felderítése, tartalmuk újragondolása és írói rendszerbe foglalása Fekete Gyulához méltó munka volt.

A cím — és a borító — elsősorban térbeli képzetet kelt, de nyilvánvaló, hogy Fekete ugyanakkora figyelmet szentelt az időnek is. Nem lehetne másként, hiszen a végiggondolt fogalmak mindegyikének van olyan „gyökérszónája”, amelyik időfolyamatot idéz fel. Mégis külön ki kell emelni *A „jövő kizsákmányolása”* című fejezetet. Nem csupán azért, mert ez foglalkozik az élet továbbadásával. Érdekes és fontos, amit az F-faktorról mond. Gondolatmenete egybeesik azzal, hogy a jövőt anyagi és technikai értelemben könnyebb megalapozni, mint a szubjektív tényezők vonatkozásában. Idézem szavait: „*Az alaptörvény — ahogy én értem — minde- nekelőtt a közösségi lét, a szülő-nevelő szűkebb és tágabb közösségek újratermelésére vonatkozik...*” (Kiemelések az eredetiben.) Ezt soha nem szabad elfeledni!

Ákár a részleteket, akár a könyv egészét nézzük, Fekete Gyula rendszere továbbgondolásra, feltérképezésre, egyéni szembesülésre ösztönöz. A személyes példa- adáson túl (hogy egységbe foglalja mindazt, ami számára lényeges) ezért tartom időszerűen fontos könyvnek az *Elfogultságaim térképét*. (Magvető.)

LACZKÓ ANDRÁS

Tamás Menyhért: Vigyázó madár

Szövetségben a fákkal, Küszöbök, Messzülő ég — ez a három verseskötet sorakozott fel eddig polcomon Tamás Menyhérttől. A költőt, aki ma Budapesten él és dolgozik, a Dunántúl déli részéhez, Tolnához köti a gyermekkort idéző emlékezet, de sokkal messzibb tájakhoz megszületése és családjának története. Bukovinában, Hadikfalván született, kilencedik gyermekként. A következő esztendőben, a családdal s más székely családokkal együtt kényszerűen földönfutóvá vált, s előbb a Bácskába, majd Tolnába került. Kisdorogon kezdett a világra eszmélni. Oda járt haza a szüleihez, míg éltek, Pestről is; ott találkozik, változatlanul, még élő testvéreivel.

Nem életrajzot írok; szükségesnek éreztem ezt a rövid bevezetőt, mielőtt új könyvről szólok. A családról, a szülőkről, a sorsról, a régi otthont elhagyni kényszerülésről vallott már Tamás Menyhért sok versében; eredeti stílusban, szép, megőrzött nyelven. Elég itt utalnom *Beszegzett ég alatt* című versciklusára, vagy balladás-borzongató, emlékezetes, nagy visszhangot kiváltó versfűzésére, amely a *Versék édesanyám, Kiss Emerencia sosem-volt kapcsos könyvéből* címet viseli. Ez utóbbiban a szülők jegyességétől, a földönfutáson keresztül a Tolna megyei megnyugvásig, majd a hitestárs elvesztésének gyötrelméig benne van röviden a család élete és sorsa. Benne a líra sűrítésével, elhallgatásos, sejtetéses, utalásos formában mindaz, ami most legújabb, *Vigyázó madár* című könyvében szerepel.

Ez az új, negyedik kötet azonban próza. Több, más, bővebb a versciklusnál, mert a műfaj ezt lehetővé teszi. Itt a történeteket végigkísérhetjük s jellemábrázolásokat kapunk. Költő írta próza, hangja és hangulata lírai — gyakran megfogalmazásában, szókapcsolásában is az. Az egyszerűség kedvéért kisregénynek nevezhető, de igazából nehéz pontosan meghatározni a műfaját. Tizenkét részből álló novellafűzésnek is felfogható. Sőt, akár keretes elbeszélésnek. De nem érdemes veszkölnödni a műfaji besorolással, mert nem ez a fontos, nem ez az érdekes. Elég annyi: Tamás Menyhért hatásos, remekül megformált prózai kötetet adott a ke-

zünkbe. Olyant, amelynek ismeretében a versírás mellett újabb prózai munkák megalkotására biztatnám.

Legalább három történelmi szintje, s kettős szerkezete van ennek a könyvnek, illetve a Vigyázó madár című irásnak. Az első szint az, ami az íróban belül, a gondolatok és a lélek világában történik, ami ott végbemegy szüleinek egy évnnyire egymást követő halála után; számot vetve élettel, sorssal, lehetőségekkel, emberi tartással és az indító, útra bocsátó, örökségét ránk testáló közösség iránti kötelezettségekkel.

A második szint a család sorsa. Ez azonban nem egy kiragadott, szélsőséges, egyedi sors, hanem — s az erre utaló történetek találhatók a harmadik szinten — egy népcsoporté is. Annyiban sajátos, amennyiben általános is. Történelmi visszapillantással akár közép-európainak nevezhető. S mert ezt így világosan, tisztán mutatja az írás, ez is arra utal, hogy az író jó munkát adott ki a kezéből. Pedig nem magyarazkodik, nem is különösebben részletez. Csak leír, de láttató erővel és láttató kifejezésekkel. Amikor szüleit beszélgeti — de csak akkor —, a népcsoport egykori szülőföldjéről magával hozott s a közép- és idősebb generáció által még ma is beszélt nyelvet használja. Annak tömör és nagyon kifejező szavait; képi jellegű kifejezéseit. S a hatást tovább fokozza, a közlést — tartalmi bővítés nélkül is — sűríti a kettős szerkezettel. A leírás belüli, attól formailag elkülönített, de minden más szempontból jól beleilleszkedő visszaemlékezés-sorozattal. Régi beszélgetések, emlékek ágyazódnak be az apa halála és temetése idején otthon töltött néhány nap eseményeibe. Nem új találmány ez, messzi időkből vannak hagyományai az irodalomban, de Tamás Menyhért is jól él vele.

A könyv elején, az apa halála utáni órákban, amikor a siratóasszonyok még ott jajonganak a szobában, s az udvarra még csak ekkor fordul be az üres koporsót hozó szekér, az írófiú emlékei már tapogatni kezdik a múltat. Kezd kirajzolódni a szülők élete-sorsa. Előbb az apáé, aki „nem a világ megfigyelésére, megítélésére született, hanem áldozatnak”. A koporsójára ugyan ráfestették, csupa nagybetűvel, hogy ÉLT, de „Még kisbetűkkel sem élt. Csak élt volna, ha hagyják. Igen, csak létezett.” A temetőbe vivő úton, míg a koporsót kísérik, már felidéződik, utalásszerűen, a két földönfutás és az ötvenes évek végrehajtott nehézségei. Az esemény leírásától egyre nagyobb helyet vesz el a népcsoport sorsának bemutatása; amely a továbbiakban is azért mindig a család sorsának alakulásában tükröződik.

Az anyával folytatott beszélgetések, a kérdésekre tőle kapott válaszok egészítik ki aztán a történetet, kapcsolják be a még hiányzó láncszemeket. A befejező sorokban is az anya szavai visszhangoznak az íróban, amíg a vonat Budapestre tart vele: „Arra kérlek, ne kerüjj messze tőlünk.” A szükségre, tisztességre, hűségre, kötelességre biztató szó, mint a tiszta mag, jó talajra hullott az író lelkében. Bizonyítéka ez a sorsosairól hírt adó, róluk-értük íródott könyv. Biztató kíváncsisággal várom, várjuk Tamás Menyhért prózájának folytatását; mércének őrizve hozzá addig is ezt a könyvet. (Szépirodalmi.)

MÁTYÁS ISTVÁN